

Az 1919. évi 4044. M. E. számú kormányrendelet újból biztosította idegen nemzetiségű honfitársaink egyenjogúságát. 12., 13. és 14. §-ának intézkedéseit a V. K. M. 1919. évi 209.494. számú rendeletében foganatosította. A Trianonban ránk erőszakolt szerződés becikkelyezéséről szóló 1921. évi XXXIII. (egyetlen gyászkeresztes) t. c.-ünk 58. és 59. §-a tehát hazánkban nem teremthetett új helyzetet. Eleitől fogva és a maga szántából többet adott a magyar nemzet az állam idegen eredetű polgárainak, mint amennyire a nemzetközi jog nevében kötelezhették.

Ezen két §-ban foglalt rendelkezések végrehajtására adták ki az 1923. évi 4800. M. E. számú kormányrendeletet, amelynek 18. §-a vonatkozott a népoktatásra. Ennek alapján rendelte el a V. K. M. az 1923. évi 110.478. számú rendeletben az a), b) és c) típusú kisebbségi népiskolák létesítését, biztosítván a szülők számára az ezek között való választás jogát. Az 1924. évi II. t.-c. pedig gondoskodott a közhivatalokban a kisebbségi nyelvek ismeretének biztosításáról is. 1925-ben a 61.784. VIII. a. szám alatt pedig kiadásra kerültek a megfelelő óratervek, valamint az utasítások a két nyelv (anyanyelv és államnyelv) használatára és a csendes foglalkozásokra nézve.

1935. óta a 11.000. M. E. számú kormányrendelet újból rendezte a kérdést és bevezette az egységes rendszerű kisebbségi oktatásra való áttérést az egész vonalon. Ennek végrehajtásáról szól az 1936. évi 760. eln. számú V. K. M. rendelet. Az 1937. évi 115.085. IX. számú rendelet pedig védi az egységes kisebbségi oktatást kívánó szülői elhatározások szabadságát. Az ennek megfelelő tantervet az 1938. évi 111.100. IX. számú rendelettel léptették életbe. A kisebbségi iskolák tanítóinak megfelelő átképzéséről eleitől fogva gondoskodás történik s ennek mind alaposabbá válását a tanítóképzésről szóló 1938. évi XIV. t.-c. 24. §-a is biztosítja.

Kisebbségi nyelvű népiskolai oktatásunk jogforrásaiból tisztán folyik a népiséget tápláló magyar élet vize. Ezen kérdés irodalmából pedig, — amelyről más alkalommal adunk majd összefoglaló áttekintést, — ugyancsak az tűnik ki, hogy — ha a klasszikus korban csak Spárta-ban volt érdemes megöregedni, — akkor a jelenkorban hazánk volt az az európai ország, ahol érdemes volt az idegen eredetű állampolgárnak is élni:

Váradi József.

Mezőgazdasági szakoktatásunk fejlődése és a közjólét.

A nevelés kérdéseivel foglalkozva világosan felismerjük benne a vallás kialakító hatását. A régmúlt idők felfogása egymástól elválaszthatatlannak tartotta a kettőt, épen ezért a nevelők leginkább papok voltak. A túlnyomóan szellemiekkel foglalkozó papság kora gondolatvilá-

gának kialakítója és irányítója marad, s az életcél az erkölcsi tökéletesség elérésében jelöli meg. A lelkiekkel átítatott emberiség szükségletei ekkor olyan csekély mérvűek, a természetadta kincsek olyan bőven állanak rendelkezésre, hogy megélhetési gondjaik alig voltak.

A tudatosított gondolatvilágú ember mind nagyobb szellemi fejlődését a célszerűbb életberendezés, s az ismeretszerzés jellemzi. A lelki-szükségletek mellett mindinkább helyet foglalnak az anyagi szükségletek, s az eszményi életcél lassankint áttevődik az anyagi célok felé. Ennek megfelelően alakul ki az anyag és tulajdonságainak megismerése. A papság is a földi javak, Isten adományainak célszerű felhasználását hirdeti. A mindinkább növekvő szükségletek megszerzése — a gazdasági élet primitív világából — rendszeres termelésé fejlődik, amely új ismereteket tár fel. Az ember szellemi élete mindinkább a tapasztalati, a reális és a gyakorlati élethez igazodik. A nevelés új irányai a természet szeretetét, a vizsgálódást, majd a hasznos ismeretek megszerzését, a tudást tekintik céljaiknak. A műveltebb, a tapasztaltabb embert egyéni céljai mellett isteni erő buzdítja a magasabbrendűség általános terjesztésére, amely mint a szellemi fejlődés biztosító kimeríthetetlenül és állandóan működik. Majd nemcsak az egyén, hanem a közösség érdekeit, a közjólétet szolgáló célok is bekapcsolódtak a társadalom nevelésébe. Céljai elérésére a tudatosult közösségérzet az egyén szellemi és anyagi javait is igénybeveszi, s ezek értékétől teszi függővé a közösség boldogulását.

*

A XVII. század kultúráramlata — a fiziokratizmus — a föld termékenységét és termését tartja az általános jólét alapjának, s ezért erényként a természet kincseinek minél tudatosabb felhasználását hirdeti, melyhez első lépés a természet- és gazdaság-tudományi ismeretek megszerzése. E szellemi mozgalom hazánkban is éreztette hatását. Már 1630-ban a nagyszombati egyetemen, 1650-ben a sárospataki főiskolán a természettudományok mellett gazdaságtant is tanítottak. A szempci Collégium Oeconomicum (1763) „a polgárság tudásának és az állam jólétének fejlesztésével foglalkozik“ (Valero). 1763-ban Tallóson, 1765-ben Tatán az elszegényedett nemesek fiai mezőgazdasági ismereteket tanultak, de ezek az iskolák még nem tekintették elhivatásuknak a tömegjólét emelését. 1766-ban Kaunitz már a földművelés, — az állattenyésztés tanítását a *földművesek* számára tartja elsőrendű fontosságúnak. 1777-ben Mária Terézia alatt a Ratio educationis szintén a kor szemelémének hatására a falusi elemi iskolákban a gazdálkodás ismereteire akarja oktatni a földművelők gyermekeit. A népoktatást már olyan irányító hatásának ismeri el, mellyel a közszellem, a belpolitikai áramlatok nagyrészt befolyásolhatók. Ezért építi ki, szervezi meg a társadalmi rétegek figyelembevételével iskolafokozatait, s jelöli ki a fokozatok hivatásszerinti képesítő határait. Benne a kor racionális elvei, a célszerű, s a lényeg kidomborítása mellett, a hasznosság (utilizmus) elve vonul végig. Az eddigi abszolútizmust épen ez a szempont mérsékli, hozzá közelebb a közjó munkálásához. Mindenkinek hasznos ismereteket akar nyújtani, hogy a felvilágosultság jegyében vallásos, hasznos, dol-

gos állampolgárokat neveljen. Összeegyezteli az állam érdekeit a kor szellemében megnyilatkozó célszerűségi és az általános felvilágosítást — ezáltal a közösség életszínvonalemelését — célzó elvekkel. Az eszme — a fejlődés törvényei szerint — mindinkább terjed, s megvalósulásához csak a kedvező körülmények és az igazi képzett, nagy nevelőgyéniségek hiányzanak.

Ez a nagy nevelőgyéniség nemsokára jelentkezett *Tessedik Sámuel* evangélikus lelkész személyében, aki küzdelmekkel teli diákévei és nagyrészt gyalog megtett németországi tanulmányútja után 25 éves korában jött az akkori elmaradt, elhanyagolt Szarvasra. Fiatalkori és németországi élményei, a felvilágosodott, s az élet realitásai felé hajló kor szellemének hatása alatt az akkori szarvasi állapotok láttára a tömegek jólétének emelését tűzte ki céljául. Mélyen gyökerező vallásos hite, eJzett jelleme, fáradhatatlan, munkás, szervező ereje, sokoldalú tudása, az életet ismerő gyakorlati tapasztalatai, nagy népnevelő egyénisége s önzetlensége elhivatottá teszik a tömegek nevelésére, s ezáltal jólétének munkálására. A körülmények is kedveztek úttörő fellépésének. -- 13 évi (kertjében való) kísérletezgetés után, 1779-ben „Gyakorlati gazdasági kert” alapításához Harruckern bárónőtől (özv. gróf Károlyiné) 6 hold szikes földet kért, amit 1780-ban meg is kapott. Ekkorra esik gyakorlati gazdasági iskolájának megalapítása, mely a legelső volt a maga nemében. Ezzel a nép fiainak, a kisemberek, a parasztok, a földművesek gyakorlati nevelésének alapjait rakta le. Hivatásából, életéből, lényéből folyt az a törekvése, hogy termelésük minőségi és mennyiségi fokozásával kiemelje a kisembert szánalmas, elmaradott helyzetéből. 1791-ben, az iskola alapítása után 11 évre, mintegy 900-ra szaporodik az iskola tanítványainak száma és oktatási célokból használatra kapott 39 hold földdel bővül munkaterülete. Személyes példájával hat legtöbbit népére, is az iskolát csaknem saját pénzén tartja fenn. Minden falusi elemi iskolát gazdasági iskolává akart átalakítani, hogy az ismeretekben elmaradt nép tanulhasson, mert azt tapasztalta, hogy leginkább a tudatlanság miatt szegényednek el. Kiterjeszkedik a helyi bajok leküzdésére. Tanítja a német írás-olvasáson kívül a földrajzot, a számtant, a hittant. Kísérletezik. Fölfedezi a szikjavítás ma is használt módját, a digózást, ismer-teti a táplálékanyagvisszapótlást. Tananyaga felöleli a kertészetet, a szőlőművelést, a gypesítést, a fásítást, az állattenyésztést, a gazdasági iparokat, az egészségtant. Tornaterme van. Igazán életre, az életből akar nevelni. *Mitterpacher* egyetemi tanár szerint oktatásában egyensúlyban van az elmélet a gyakorlattal.

Több mint 140 különböző munkát írt. „*Der Landmann in Ungarn*” című könyvében a tanítók gazdasági szakképzésének fontosságára figyelmeztet, s ugyanitt közli a „Jól rendbeszedett falu” tervrajzát. Rendre akarja nevelni a lakosságot egyenes és fás utáival. Az akkor már nagyrészt meglévő falvakon nem javíthatott ugyan, hanem terve szerinti telepítést tanácsolt az Alföld lakatlan helyeire. Tettel bizonyítja, s jelentőségét magyarázza a lóhere- és a lucernamag termesztésének, melyet az egész országban terjeszt, sőt jópénzért külföldre is szállít. 1000 példányban kinyomatta termelési útmutatását. Feljavította az állatállományt,

nemes facsemetéket hozat kertjébe elterjesztés végett, az utak karbantartását javasolja, melyet a bebörtönzöttekkel kíván megoldani. — A gyakorlati nevelésnek egyedül helyes módját, hogy mindkét nemre kötelező legyen az oktatás, ő vetette fel először. Azt javasolta, hogy csak akkor eskessenek össze kisczaporok, ha azok a gazdasági iskolai bizonyítványt felmutatják, s a legény 3 napi idő alatt meg bír szántani egy hold földet, be bír kötni 3 kéve búzát, egy rend szénát megkaszál, 3 fát beolt, egy öl fát felvág. A leány pedig ugyan ez alatt az idő alatt 3 napi ebédet megfőz, 6 kenyeret süt, egy guzsaly fonalat fon, s egy vég vásznat sző. Így akart ő már akkor a felismert gazdasági tudatlanságon segíteni. A céltudatos nemzetnevelő, rendszert kereső ember következetes eszméi ezek, melyek ma is mind helyt állanak. *Szeniczey Vilma* könyve megadja a magyarzatát annak, hogy ezek az eszmék miért nem terjedhettek el előbb, s miért nem kerültek gyakorlati megvalósításra: „Nem volt művelt középosztály, mely megértette, s azután saját birtokain végrehajtotta volna a reformokat“. Sikerei irigységet váltottak ki. Az anyagiak és az intrikák miatt 1806-ban szüntette be iskoláját Magyarország úttörő lángelméje, hogy egy évszázad múlva neve, eszméit hirdető tanintézetünk homlokzatán újra ragyogjon.

Tessedik szelleme azonban tovább működik, s amikor 1797-ben *Festetics György gróf* Keszthelyen megalakítja a Georgikont, ennek szervezésében ő is részt vesz. A gróftól ugyan az az indítók vezette, hogy kiterjedt birtokai számára megfelelő képzettségű gazdatiszteket neveljen, mégis — valószínűleg Tessedik hatására — 1798-ban a Georgikon alsó tagozataként már 2 ösztöndíjas tanuló az uradalmi cselédeket tanítja a gazdálkodás elemeire. Itt mind a tanítási mód, s a jutalmazások, mind az 1806-ban a nép számára megnyílt kertésziskola, az 1807-ben létesült lovászkiszkola, az 1808-tól működő gazdaasszonyiskola mind Tessedik szellemére vallanak. Mind ezek az intézmények, mind az 1799-ben *Nákó Kristóf* által Nagyszentmiklóson létesített földművesiskola évekkel előzték meg *Thaert* ilyen irányú törekvéseiben (1802.).

Az eszme folytonossága továbbra sem szakadt meg. Tessedik iskolájának megszűntekor 1808-ban *Berzeviczy Gergely* „*De conditione et indole rusticorum in Hungaria*“ című munkájában hirdeti, hogy a földművelő teszi az ország alapját, s gyermekkorában kell hasznos ismeretekre tanítani, melynek a későbbi korban hasznát veszi. Jobbitani, tökéletesíteni akar, mert meg van győződve arról, hogy „minden jobban megy ott, ahol műveltebb és eszesebb a paraszt“. Ebben az időben a nagyravágyás és fényűzés betegségeől mentes a földművelő nép. A korszellem hozta felvilágosítási törekvéseket, szaktudásának emelését veszedelmesnek tartotta a főnemesség. Az eddigi úttörő munkásságok elszigetelt jelenségek voltak csupán. A széles néprétegek tudásának emelését nem tekintette a közvélemény nemzetépítő hivatásnak, mert azt tartotta, hogy „őseink korában a paraszt sem olvasni, sem írni nem tudott, de a földet mégis jól művelte“.

A korszellem iránya még mindig nem járta át a közvéleményt, nem fűtötte annak alkotó, mozgó ereje. Az 1818-ban alapított *magyaróvári gazdasági tanintézet* *Albert Kázmér* hercegi birtokainak gaz-

datisztképző intézete maradt. A köznép szellemi és anyagi jóléte munkálásának vezérgondolata ekkor még legtöbbször távol volt ezekkel az elszigetelt jelenségekkel megindult törekvésektől. A felsőbb iskoláknak vagy a nagygazdaságoknak a kisbirtokra gyakorolt hatása még a közvetlen közelben sem volt számottevő.

Széchenyi munkássága (1831) már határozottan magán viseli az általános művelődés terjesztésének és megvalósításának vezéreszméjét. Nagy átfogó elmével valójában a közjót, a nemzetépítést munkálja, de, hitvallása, hogy felülről kell kiindulnia az összefogásnak, a nemzeti erők egységének, az általános mezőgazdasági művelődésnek. Írásai, kiállításai, alapításai eszközök voltak e célok elérésére. A *Széchenyi* fellépésével nagyobb lendületet vett gazdasági haladás eszméjének jegyében nyílik meg *Rohoncon* (1839-ben) *Károlyi gróf* támogatásával és *Klauzál Imre* vezetésével, a gyakorlati gazda élethez mért gondolataiból megszületett *első magyar nyelvű gazdasági iskola*. *Decsy Sámuel* és *Vedres István* reánk maradt munkáiból (1790) már kitűnik, hogy az anyanyelvet tartják a tudás sikeres terjesztéséhez alkalmasnak. A rohonci iskola reális, életrevelő irányát jelzi az az újítás is, hogy *csak téli időszakban tanítottak elméletet*, míg nyáron gyakorlati kiképzés folyik. *Ez az újítás veti meg alapját a mai téli gazdasági iskoláknak*, mely még a művelt Németországot is 21 esztendővel előzte meg.

Széchenyi hatása — a fejlődő közszellem megértésével találkozó — nem maradt elszigetelt, hanem mind szélesebb körben terjedt. A képviselők a fejlődés, a haladás szellemében reformokat követelnek, s az eszmék hordozói mindent megtesznek annak terjesztéséért. A nagy szellemi mozgalom hullámai felrázák a vidéket is. 1845-ben Debrecen és Cegléd közelében földműves iskola nyílik meg. Ugyanekkor Nagykörsön a tanítók mezőgazdasági szakképzése folyik. Annak bizonyítékai ezek a tények, hogy a gazdasági ismeretek terjesztésének hivatásérzete feltámadt a vezető férfiakkban, szakítottak a földműves felvilágosításának félelmével, majd (1848-ban) a robot, a dézsma eltörlésével a további fejlődésnek vetik meg alapját.

Az alkotó munkát azonban a közbejött 48-as események jó ideig lehetetlenné tették. Alsófokú intézeteink közül egyedül a nagyszentmiklósi működött, pedig most látták csak a felszabadult jobbágyokból lett kiscsapat, hogy az élet függetlenségüktől még többet követel. Eddigi öntudatlanságukban, küzdéseik közepette nem fejleszthették szellemi, anyagi erőiket, s így önmagukra utaltságukban sokszorosan hiányzott az irányító kéz. Az átmenet idői kétségtelenül súlyos napokat jelentettek különösen a kisbirtokos osztály számára. A nemzeti lélek, a magyar művelődés azonban lassankint új életenergiákkal telítődik. A szellemi mozgalmak megindulásával feltámad az új alkotóvágy, munkakedv, önbizalom, s a lüktető élet jelei mutatkoznak. Gazdasági szaklapok jelennek meg (1851), s gazdasági egyesületek születnek minden vármegyében.

Az alsóbb népréteg szempontjából ezek a törekvések a kábultságból való öntudatraébredést jelentették ugyan, de mezőgazdasági oktatásunk elsorvadt, s később a felsőfokú oktatás fejlődésével sem haladt

párhuzamosan. Az 1860-as években megnyílt 3 felsőfokú gazdasági intézet mellett egyedül a keszthelyi alsófokú iskola (1865) kelt életre.

A közvélemény is mindinkább belátta a helyzet fonákságát, s mostmár maga kévelte követelni a gazdasági oktatás kiterjesztését. 1869-ben a „Zala-Somogyi Közlöny“-ben *gróf Szapáry Géza*, Zalavármegye akkori főispánja népnevelésügyi pályázatot hirdetett. A nemzet is önbiztosításának alapjait látta a népnevelés ügyében. Pest városházán 1870. november 27-én értekezletet hívott össze, melyen Szerényi felszólalásában a népnevelést az anyagi erők hiánya miatt népnevelési körökkel, alapító és pártoló tagokkal nem találja kivihetőnek, hanem alapítóul és pártfogóul magát a nemzetet jelöli meg. Felveti azt a kérdést, hogy mit kell tennünk utódaink elszegényedése ellen, s ezt így szövegezi meg: „Az Úr arra teremtett minden embert, hogy szorgalommal övezzé magát körül az ismeret minél élesebb fegyverével, hogy amit ekkép szerzett, azt másokkal közölni ne röstelje, különben oda fog süllyedni, ahol a felsőbb tehetséget nélkülöző állatok tengődnek. Ahhoz, hogy művelődhessen a nép, szükséges, hogy nyomora tudással enyhüljön. Az ember a természetben az ész hatalmával maradhat fenn, s szükséges, hogy azt ismeretkörének tágitásával hasznára fordítsa“. A népmozgalom nem mult el hatás nélkül. Előbb a népiskolák hatályosabb látogatását biztosítják rendeleteileg, 1874-ben pedig kiépítik a gazdasági iskolák 3-as tagozódását. Új rendszerbe foglalják a *felső-, közép- és alsófoku gazdasági* oktatást. Ettől kezdve mind nagyobb lendületet vesz a kisgazda szakképzés felülről támogatott gondolata.

Az istvántelki földmivesiskola megszervezése (1875) után kezdődik a népiskolák gazdasági irányú reformkora. Az 1876. évi XIII. t. c. az elemi iskolákban a mezőgazdasági ismeretek terjesztését biztosítja. — Ugyanez a törvény létrehozza az ismétlőiskolákat, s ezzel párhuzamosan a képezdekben a tanítók gazdasági szakképzését is elrendeli. A 70-es évek elején *báró Eötvös József, Türr István, Irányi Dániel* kezdeményezésére népnevelési körök és egyletek születtek meg. 1874-ben *Trefort* miniszter a háziipar tanításának bevezetését javasolta a népiskolák és a felsőbb oktatás keretében, de ez nem járt sikerrel. — Az általános népoktatás és népművelés csak a XIX. század végefelé mutat kívánt hatást, amidőn a magyar nyelv elfoglalta uralkodó helyét az országban. Ekkor nyílt csak nagyobb lehetőség és alkalom a közművelődés fejlesztésére. Ekkor már az állam is igyekezett általánosítani, közkincsé tenni a haladás és a fejlődés vívmányait, mert látta, hogy e nélkül az állampolgári életnek számba sem jöhető tényezője lesz a gazdasági élet, — rossz fejlődése miatt pedig elmarad a világversenyenben. A népiskolai tantervet gazdasági tartalommal az 1877. évi rendelet tölti meg és gazdasági gyakorlat, valamint elméleti ismeretek nyújtására törekszik. Az erre következő rendeletek (1880, 1882) gyakorlóterület felállításával méginkább lehetővé teszik a gazdasági irány kifejlődését és a „nép jólétének megszerzésé“-t.

Az eredeti cél megzavartatásának, elfeledésének ideje után *Darányi Ignác* alkotó szellemében ismét ugyanaz az eszme munkálkodik, amely a kisbirtokosok megerősödését, szakképzéssel felemelését tartja céljának

és hivatásának. Ezen túlmenően nemzeti irányú elem is vegyül munkálkodásába. Elveit erős kézzel valósítja meg, s mostmár szinte évenként egymásután nyílnak meg és 1883—1903-ig 20-ra szaporodnak a kisbirtokosok iskolái. Már ekkor ezek az iskolák nem csak a beiratkozott tanulókat tanították, hanem az iskolán kívüli népneveléssel is foglalkoznak.

Az iskolán kívüli népnevelés gondolata nem újabb keletű. Már az 1890-es években történtek ennek kimélyítésére szolgáló törekvések. Az iskolai elméletet az iskolán kívüli népelőadások kötik össze a gyakorlattal. Nagy hasznára van az ismeretek felrészítése, átélése szempontjából az iskolázott elemnek is az iskolán kívüli előadás, de még inkább szolgálja azoknak az érdekeit, akik valamely oknál fogva még iskolába sem járhattak. Az 1890-es években a 16—40 éveseknek még 36 %-a analfabéta volt. Régente ezeknek az embereknek az önnevelésre alig volt lehetőségük. A rohanó élet még a képzettek részére is megköveteli ismereteinek kiegészítését, melyet a fejlett magyar kultúrintézmények és termékek szolgálnak. Sajnos, csak a legutóbbi időben kezdenek a népnek írni. A tudományos vívmányok népies nyelven való közlését és így a gyakorlatnak való átadását szolgálják a különböző szaklapok, szaktanácsok, stb. . .

Halász Ferenc 1896-ban Hatvanban, Hajduszoboszlón s máshol is önálló gazdasági iskolákat állít fel. A tanfolyam 3 éves és téli-nyári szorgalmi időre tagozódik. — Szintén jól bevált magyar elgondolás.

A nagy lendületnek indult kultúrmunka további fejlesztését és teljes kiépítését a világháború szakította félbe, majd ennek végével az eddigi eredményeket is alaposan megtépázta a gyászos békekötés. Elvettek 2765 gazdasági továbbképző népiskolából 1829-et, 82 önálló gazdasági népiskolából 37-et, 25 földmivesiskolából 15-öt. Több mint telére csökkent iskoláink száma. A háború utáni földosztással keletkezett kiscgazdarétegek, de a középosztály is nagy hiányát látják ezeknek. A gazdasági szakképzettségnek nagy jelentőséget tulajdonítanak, tömegesen keresik fel a gazdasági pályákat, mert látták a gazdasági erők fölényének döntő súlyát a háború alatt is. A tovább folytatott, mostmár gazdasági harcba a nemzet kiképzetlenül vegyült bele, de a gazdasági szakképzés a belső újjászületésnek is egyik alapfeltételét tette. A többtermelés, a minőségi termelés csak a megfelelő talaj, időjárás, tőke és szakképzettség mellett lehetséges. Az első kettőben előnyben vagyunk sok állammal szemben, de a szakképzettség és a tőke hiánya akadályai a gyorsabb ütemű fellendülésnek. A középosztály gyermekei a régi békeidők példáján haladva, de meg a kiépítetlen középfokú gazdasági oktatásunk miatt is túlnyomóan szellemi pályákra terelődtek. Sokat a békebeli közfelfogás terelt el az alkotó munkától, a legősibb foglalkozástól, pedig a régi ember egyedüli úri foglalkozásnak a gazdálkodást tekintette. Nevelésbeli hiba, hogy sokszor a gyermekkorban már előítéllettel találkozunk a földműveléssel szemben. A régi realizmustól eltérő a gazda, s fiából sokszor nem gazdálkodót nevelt.

A súlyos nemzeti veszteséget, hiányokat igyekezett pótolni az 1924—1935-ig megnyitott 12 téli gazdasági iskola, mely a munkától,

termeléstől nem vonja el a felferdült gyermeket. A nemsokára bekövetkezett mezőgazdasági válság újabb megpróbáltatásokat hozott a kisgazdák tömegeire.

A több éves világháborúban, a jóvátételi terhekben, majd a mezőgazdasági válságban kimerült a nemzetnek minden erőtartaléka. A gazdatömegek talpraállításának kérdése, a nemzet talpraállítását jelentette. A gazdák bajainak enyhítésében maga az állam is tevékeny részt vesz, mert a gazdasági fellendülés megindulásához, a tömegek felemelkedéséhez nem elegendő saját anyagi és szellemi erejük.

A kisgazdák bajait egyesek az alacsony mezőgazdasági művelődésben, mások a rossz értékesítésben, a szervezetlenségben látják. Tény, hogy a kisgazda termésátlagai alacsonyabbak, mint a nagybirtokosé. Ez a nemzeti kár annál nagyobb, mert épen a kisgazda kezén van a legtöbb föld, s hiába vannak a különböző gazdasági szakoktatási intézmények, ezeket nem használja ki kellőképpen, — hiába vannak a gazdasági tanfolyamok, ha ennek ellenére százezrek aratnak és vetnek rosszul, elemi hibákat követnek el, s jobban károsítják önmagukat, mint bármely kártevő. Nemcsak a termés mennyiségét, hanem a termés minőségét is ez az alacsony művelődési fok jellemzi. — A rossz értékesítőképeség, ami a kereskedelmi érzék hiánya miatt gazdagodni enged idegeneket, szintén mint a bajok egyik forrása említhető. Hiába termel a gazda, hogyha a közvetítő kereskedelem szedi le a hasznot.

Szembeéltő nálunk az a kiegyenlítetlenség is, amely az alsóbb néposztály és a tanult intellektuel között van. Itt a fizikai és a szellemi munka éles ellentéte uralkodik. Ez a két véglet magyarázza, hogy a falusi és a városi nem értik meg egymást. A falusi munkakerülőnek hiszi a városit, a városi pedig butának a falusit, mert nem ismerik egymást.

Ma már nem tarthatjuk a mezőgazdasági bajok leküzdésénél az egyéni szaktudást egyedüli kivezető útnak. A mezőgazdaság bajainak orvoslása egyharmadában a többtermelést, egyharmadában a termés minőségének javítását — amelyek tudás, tapasztalat nélkül el sem képzelhetők —, s egyharmadában az értékesítési lehetőségek teremtését, az állam pillanatnyi segítségét kívánja meg; az egész komplexum pedig függvénye a világgazdasági helyzetnek. Nem lehet azt mondani, hogy a többtermelés, a kiváló minőség, vagy a szaktudás önmagukban segítenének a rendellenes bajokon. Ezek csak együttesen érnek el eredményt, egymástól elválaszthatatlanok. Ezért kell ma is az általános és elérhető leginagyasabb művelődési fok emelésére, a teherbíróbb, a mélyebb értékű társadalom teremtésére megragadnunk a helyzet javulásának minden eszközét, mert a gazdálkodás anyagi és szellemi feltételei letagadhatatlanok. Különösen a kisgazda-középosztály szaktudása, emberesebb helyzete erősíti nemzetünk létalapját. Gazdasági állam vagyunk, a kisgazdák jólétének munkálását gazdasági túlsúlyuk kívánja meg. — Ők az aktív munkások. Az ő megelégedett, törekvő, szorgalmas munkájuk a belső nyugalomnak alapfeltétele. Ők a jövő nemzetépítői és fenntartói.

A *Tessedik* fellépése után eltelt több mint 150 esztendő az esz-

mék kiforrásának ideje volt. Sokan hozzányultak a gazdasági szakoktatás kérdéséhez, mert érezték, hogy ez közös és nemzeti ügy. Sokszor türelmetlen sürgetéssel szolgálták a gazdanevelés ügyét, mert érezték, hogy valamit tenni kell. Láttuk a különböző irány- és megoldáskereséseket, melyek lehettek emberiek, túlzások, de hasznosak voltak, mert felszínen tartották ezt az örökké időszerű kérdést. — Az itt felsorakoztatott gondolatok és törekvések a kérdés megoldásához a messzenyúló gyökeret szolgáltatták. Határozott formába öntött, megokolt és helyes megoldások a kiskgazdaképzés terén még nem születhettek meg, mert nem volt meg a kellő távlat, s az élet még nem mutatott eleget a kiskgazdatömegek tökéletes nevelésének kikristályosodásához.

Ma, amikor szintén a közjó munkálásának korszakát éljük, a kiskgazda nevelésének célját, jelentőségét világosan látjuk. Annyi vita, tanács és kísérlet után az újabb tanulmányok már szinte egyöntetűen jelölik meg a gazdasági tömegoktatást szolgáló célszerű módozatokat is.

Mezőgazdasági szakoktatásunk a trianoni megbénítás után 20 évvel ismét hatalmas lendülettel dolgozik a *kiskgazdatömegek kultúrájának és jólétének emelésén*. A Felvidékkel visszatért gazdasági iskolákon kívül mintegy 1200 gazdasági irányú továbbképző iskola 130.000-en felüli tanulóval, 53 önálló gazdasági népiskola és 23 téli gazdasági iskola, mintegy 1500 tanulóval, 150 körüli téli gazdasági tanfolyam több mint 2500 tanulóval, — amelyeken kívül a gazdasági tanárok, felügyelők tanfolyamai, szakelőadások (évente mintegy 30.000) bizonyítják a lassan, de biztosan fejlődő kiskgazdászakképzés vezéreszméjének érvényesülését.

Az előttünk levezetett kérdés fejlődése hű bizonyítéka annak, hogy tö ödnék a néppel, megvan a kibontakozás útja, melyet az evolúció kiszabott. Most, hogy végső kiformalódáshoz jutott a kérdés megoldása a Darányi-kormány által javaslatba hozott *téli gazdasági iskolák fokozatos szaporításának* tervével (5 év alatt 70-re), — habár ezzel *Buday Barna* „Minden járás téli gazdasági iskolája“ még fele részben sem teljesül, mégis biztató eredményeket ígér ez az új állomás a szakoktatás történetében.

Az eddig is sok alakban látott kiskgazdaképzés nagyon nehéz, szinte művészete a néplélek, a tömeg megközelítésének, amelyet eddig még tökéletes formában nem oldottak meg, s kiforrásra indult megoldásoknak tekinthetők az eddigi megoldások is. Fejlődésnek van minden alávetve. A gazdasági krízis mélypontján átestünk, a fejlődés ideje elérkezett. Ezért hisszük, hogy az újult erővel megindult, a tömegoktatást szolgáló célszerű és gyakorlati szakképzés — a kiskgazdaképzés nevelésének kérdése — felülről jövő támogatással mielőbb megvalósul, s a legnagyobb tanítómester, az élet közreműködésével a tökéletesbülés felé közeledik.

Dubay Aladár.